

שחר זיקרי:

"יצאתי לחופש בידיעה שכשאני חוזר מהחג, אני מספק את השלטים ומחסל שלושה-ארבעה הסדרי חוב שהיו לי ומתפנים לי 10-15 אלף שקל מהתזרים". אלא שאז הגיע ה-7 באוקטובר. עובדיו גויסו למילואים או לא יכלו להגיע למפעל מסיבות אחרות. "כשהרמתי טלפונים ללקוחות, הם לא רצו לשמוע אותי"

צילום: אמיר לוי

לא מחוברים ובלי רזרבות: הישראלים שהמלחמה דחפה לקצה

בעלי עסקים קטנים, חד-הוריים, גרושים או מילואימניקים: כך נראה הפרופיל של אלפי הישראלים שנקלעו לקשיים מאז ה-7 באוקטובר. "נתקלתי בחייל עם פוסט-טראומה, שהיה לוקח הלוואות בקליק דרך אפליקציה והגיע לחובות של מאות אלפי שקלים"

אסנת ניר

ח ייו של שחר זיקרי היו רצופים במה שהוא מכנה "דרמות כלכליות". "בגיל 18 חתמתי לאבא שלי ו"ל ערבות על העסק, וכעבור חמש שנים, כשהעסק שלו הלך לפשיטת רגל, מצאתי את עצמי בהתמודדות מול ההוצאה לפור על עם חוב של מאות אלפי שקלים. החלטתי לא להיכנס לפשיטת רגל, ועבדתי עם אבא שלי יותר מעשור בשביל לסגור את החוב, תהליך שהשפיע על חיי בצורה מהותית. בין היתר, לא נכנסתי לזוג גיות מתוך חשש להכניס את בת הזוג לבור שנמצאתי בו, ועובתי תפקיד מבטיח בצבא קבע שהרגשתי בו כוכב, מתוך פחד שייגעו לי במשכורת ולא אוכל להתקיים. במקום זה המשכתי לעבוד בין עבודות, עד שהנושים הגיעו למשכורת שלי – ופרשתי מהעבודה".

כשאביו של זיקרי מת, הסכימו הנושים להגיע איתו להסדרה, אך הוא לא יכול היה להמשיך לעבוד בתחום שלו, ספק של כרטיסי ביקור ופלאיירים. הוא התחיל להתנייד באופניים ונכנס לתחום שבו הוא עוסק היום, שילוט ומדבקות: "הייתי מעמיס את המדבקות על הגב ורוכב עם סולם על הכתף, גם בגשם ובחמסין, לאן שצריך. בהמשך רכשתי מכונת הדפסה ושכרתי מקום קטן".

לפני כ-11 שנה הוא הצליח לסגור את החוב, אלא ששוב נכנס לקשיים כלכליים, הפעם בעקבות פריי-דה. "נכנסתי להוצאות משפטיות של 100 אלף שקל, ובמקביל רכשתי עוד מכונת לעסק הנוכחי. למרות זאת הצלחתי לצמצם את החובות האישיים ולייצב את עצמי. הקורונה יצרה שוב פיגורים בתשלומים, אבל אחריה כיסיתי את הגירעונות והתחלתי להתפתח ולהכפיל מחזוריים. עבדנו בקצב ובשעות מטורפות, גם בחגי תשרי. יצאתי לחופש בידיעה שכשאני חוזר מהחג, אני מספק את השלטים ומחסל שלושה-ארבעה הסדרי חוב שהיו לי ומתפנים לי 10-15 אלף

דנה ליברמן:
**"לאחר הפרידה מבן זוגי,
 שסייע לי בהקמת העסק,
 נקלעתי למשבר, ובקושי
 רב הצלחתי לצאת ממנו,
 בזכות תמיכה משפחתית
 ועבודה סביב השעון. ואז
 המלחמה זרקה אותי שוב
 לתהום. הכל ירד לטמיון"**

צילומים: אילן אסייג

את מקום העבודה שלה. לכן לקחה כמה הלוואות שונות, שהצטברו ל-150 אלף שקל, מהבנק וחברות אשראי – בין היתר, שלוש הלוואות שונות מאותו בנק שהוצעו לה דרך האפליקציה והאתר. "האבסורד הוא שכל אחד יכול לקחת הלוואות מכמה גופים שונים, ואפילו מאותו גוף, ללא קושי ואפילו בעידוד דם", אומר אבו. הוא מספר על עצמאים שבהם נתקל, שבעקבות לחץ המלחמה משכו את קרנות הפנ"סיה וקרנות ההשתלמות שלהם, שילמו עליהן את המס המרבי, ונתרו ללא פנסיה. "בנק ישראל נכנס לאירוע ואיפשר דחייה בתשלום ההלוואות, אבל זה לא תמיד מייטיב עם אנשים, כי המשמעות היא שהם ישלמו יותר בבת אחת מאוחר יותר. כעת מתחילים להתמודד עם ההשלכות: בין היתר, פגיעה בדירוג הפנימי הלא רשמי של הלקוח מול הבנק".

אבו מוטרד מכך שיש מידע רב נוסף שהמדינה והבנקים לא מנגישים לציבור, אף שהוא יכול היה לסייע להם לקבל החלטות כלכליות שיעזרו להם. למשל, הבדל בין הלוואות שניתנות באפליקציות לבין אלה שניתנות בסניף הבנק, שבו אפשר לקבל תנאים טובים יותר על סמך היכרות אישית. "נתקלתי בחייל עם פוסט-טראומה ממלחמה קודמת, שהיה לוקח הלוואות בקליק דרך אפליקציה והגיע לחורבות של מאות אלפי שקלים", מספר אבו. "ליוויתי אותו והגענו להסדרה השאלות שאדם צריך לשאול את עצמו לפני לקיחת הלוואה הן אם ההלוואה מקדמת אותו, אם היא מייצרת מקורות הכנסה, כמו ליימודים, ואם ניתן להחזיר אותה".

בעיה נוספת שאבו מזהה היא שאנשים שלא מקבלים הלוואה מהבנק פונים לגורמים חוץ-בנקאיים, ומשלמים ריביות גבוהות. אבו מלווה גרוש, אב לשלושה, שלא הצליח לעמוד בתשלומי המזונות מאז תחילת המלחמה, ונאלץ לפנות לשוק האפור. "הוא אמנם לקח הלוואה קטנה יחסית, של 10,000 שקל, אך בכל חודש הוא נאלץ להחזיר 1,000 שקל והריבית היא 10%. הדלתות היו סגורות בפניו והוא היה בלחץ".

המשך בעמוד הבא

עצמאי בתחום התיירות, נקלע לקשיים כלכליים בעקבות המלחמה והפסיק לשלם מזונות. גם החברה שלה נפגעה בתקופת המלחמה והיא חששה שתאבד

בדו"ח, אישה בת 40 ואם ארבעה ילדים, שעובדת כשכירה בתפקיד אדמיניסטרטיבי בחברת הייטק. לדבריו, היא מפרנסת יחידה לאחר שהגרוש שלה,

שקל מהתורים, כך שבועיים אחר כך אני מתחיל לצבור כסף".

אלא שאז הגיע ה-7 באוקטובר. עובדיו של זיקרי גויסו למילואים או לא יכלו להגיע למפעל מסיבות אחרות. "מצאתי את עצמי עם היקף הוצאות מנות מטורף, לבד. כשהרמתי טלפונים ללקוחות כדי לבקש דחייה באספקה, הם לא רצו לשמוע אותי, בגלל קשיים שנקלעו אליהם בעצמם. עכשיו אני שוב בחוב של 180 אלף שקל".

"המדינה שלי הפקירה אותי"

המקרה של זיקרי הוא חלק משיא היסטורי של פיגורים בהחזרי הלוואות שנרשם בישראל בדצמבר האחרון, בעקבות המלחמה: היקף האשראי שבעלי הלוואות מפגרים בהחזרתו ביותר מ-90 יום גדול ב-43% לעומת דצמבר 2022. כמוהו יש עוד אלפי ישראלים, שסיפוריהם נחבאים מאחורי הנתונים הרשמיים. הם לא מגיעים משולי החברה: לרבים מהם יש משפחה ועבודה מסודרת, אבל הם לא משייכים לבני המזל העובדים בחברות ממשלתיות, במערכת הביטחון, בבנקים הגדולים או במשרדי הממשלה – ולא במקרה זיקרי נזכר בתפקיד אט-רקטיבי שהציעו לו בעבר במערכת הביטחון. כש מגיעה תקופת כלכלית קשה, הראשונים ליפול הם עצמאים או שכירים בחברות קטנות, אנשים ללא גב כלכלי ומשפחתי.

כמו זיקרי, גם עבור דנה ליברמן המלחמה אינה המשבר הכלכלי הראשון, אלא שהפעם היא אלה נסיונות חיצוניות ולא אישיות שהובילו אותה למצוקה הכלכלית. ליברמן, אם לשלושה והבעלים של מעדניית ברינה בגדרה, פתחה את העסק לפני שנתיים. "לאחר הפרידה מבן זוגי, שסייע לי בהקמת העסק, נקלעתי למשבר, ובקושי רב הצלחתי לצאת ממנו, בזכות תמיכה משפחתית ועבודה סביב השעון. ואז המלחמה זרקה אותי שוב לתהום. הכל ירד לטמיון".

המתחם שבו ממוקמת המעדנייה היה סגור בשלושת השבועות הראשונים למלחמה, וגם לאחר מכן הלקוחות לא חזרו לצריכה הרגילה. "השכירות, הארנונה ושאר ההוצאות הקבועות המשיכו לרדת כרגיל – והבור גדל", אומרת ליברמן. "המדינה לא ממש באה לקראתי. קיבלתי מענק חד-פעמי של 10,000 שקל, בומז שהשכירות היא כמעט הסכום הזה. החיי שוב לפיצויים היה לפי ירידה של 25% בהכנסות על סמך ספטמבר-אוקטובר 2023, שחושבו בידוד והוש"ו ל-2022. זו בדיחה. בספטמבר יש חגים וזה חודש עם הכנסות גבוהות, והפגיעה הייתה הרבה יותר רחבה. על יתר החודשים כבר לא קיבלתי כלום, כי עבדתי קשה ולא הייתה ירידה בהכנסות. אני מרגישה שהמדינה שלי הפקירה אותי, כמו הרבה בעלי עסקים קטנים, ולא אכפת לה אם אשרוך, אף שאנחנו המנוע הכלכלי שלה". החוב של ליברמן טיפס, ומל"בד דחיית החזר הלוואה בשלושה חודשים, המערכת הבנקאית לא סיעה לה. היא לא היחידה מבחינה זו: ברבעון הרביעי של 2023 חלה ירידה של 27% במספר הלוואות שבעלי עסקים לקחו בהשוואה לרבעון הקודם, לפי נתוני האפליקציה הפיננסית קפטן קר-דיט. מאחר שנרשמה עלייה של 16% בחיפוש הלוואות, הירידה במספר הלוואות לא מעידה על ירידה בצורך אשראי זמין, אלא על היעדר יכולת.

"המלחמה עשתה משהו שלא ראינו עדיין: קריסת מהירות מאוד, שלא דומות למה שנתקלנו בו בתקופות משבר קודמות, כמו הקורונה, שבה היו תומרות של כמה שבועות בין הסגרים", אומר עו"ד תומר רבינוביץ, מומחה לחדלות פירעון ומייסד דף חדש, ארגון ללא מטרת רווח שמלווה משפחות בתהליך השיקום הכלכלי שלהן. מאז שפרצה המלחמה רבינוביץ מזהה עלייה משמעותית בהיקף הפניות לאי-רגון. "מציבים אנשים במצבים בלתי-אפשריים ללא מענקים מתאימים", הוא אומר. בעקבות מספר הפניות הגדול, השיק הארגון בסוף אוקטובר תוכנית חילוץ ושיקום לעסקים, עצמאים ומשפחות שגויסו. מלבד ליווי פיננסי, מהות התהליך היא מציאת חלופות כדי להמשיך להתפרנס.

שי אבו, יו"ר איגוד היועצים לכלכלת המשפחה, אומר כי הלחץ שיצרה המלחמה וחוסר הוודאות דחפו שכירים ועצמאים לעשות צעדים שגויים ולקחת הלוואות לא מתאימות. אבו מספר על תמר (שם

המשך מהעמוד הקודם

"מי שיש לו עורף כלכלי, רגשי ומשפחתי, פחות סובל"

אוראל (24), שמתגוררת בימי שגרה עם משפחתה בנהריה וכיום גרה בפתח תקווה, עבדה עד המלחמה כשכירה בחינוך הבלתי-פורמלי באחד מקיבוצי הצפון. בעקבות ההסלמה החליטה משפחתה לעזוב לנתניה, אוראל הוציאה לחל"ת, ולאחר עשרה ימים קיבלה הודעה שהיא חייבת לחזור לעבודה. "הצוות לא ענה לטלפונים שלי, וחששתי שלא תהיה לי משכורת. בע"כר הייתי בחובות של 130 אלף שקל שצימצמתי ל-66 אלף שקל. חששתי שלא תהיה לי דרך להמשיך להחזיר את התשלומים, אז הייתי חייבת לעזוב את המשפחה ולחזור לנהריה לבד, אבל לא הייתי פנויה נפשית לעבוד, והתחננתי שיוציאו אותי לחל"ת". בסופו של דבר עזבה את העבודה וקיבלה דמי אבטלה לתקופה קצרה, עד שמצאה עבודה חדשה. התקופה שבה לא עבדה החמירה את החובות שהיו לפני כן: "היום אני גרה בפתח תקווה עם שותפות ועובדת בשתי עבודות, בבוקר כסייעת בבית ספר ואחר הצהריים עם מפונים מקריית שמונה ושדרות".

אוראל מספרת כי בשל הקושי שנוצר, פנתה לבני שחורי, מלווה כלכלי שעובד עם יתד, תוכנית ארצית לצעירים שהסתככו בחובות. "אני עדיין בק"ש, אבל למדתי להתנהל כלכלית נכון יותר, ובני-נו תוכנית לצמצם ביחד את החובות".

שחורי, המנהל המקצועי של יתד, מספר כי הקשיים הכלכליים שיצרה המלחמה גוברים את אותותיהם אצל לא מעט צעירים בתחילת דרכם המקצועית. "כשהתחילה המלחמה פנינו לצעירים שליוונו, כדי לשמוע מה מצבם. גילינו שרבים מהם מצויים בחל"ת, פוטר או נמצאים במילואים. רבים מהם נקלעו לבעיות כלכליות. מי שיש לו עורף כלכלי, רגשי ומשפחתי, פחות סובל. אצל אחדים, שהבדידות שממנה סבלו גדלה אף יותר, עלו גם להתמכרויות מכל הסוגים", מספר שחורי.

גם אבי בריהון, יועץ עסקי ופעיל בחבר עמותת BIBC שמקדמת עסקים של יוצאי אתיופיה, מתמודד עם ירידה משמעותית בהכנסות בגלל המלחמה. "אני מלווה אנשים בהתנהלות העסקית שלהם, וכשהם נקלעים לקשיים, אני מוצא את עצמי גם כבעיה. חלקם יצאו למילואים, חלקם עם בעיות תורים, וייעוץ הוא בין הדברים הראשונים שמוותרים עליהם. משבעה לקוחות שאיתם עבדתי

צילום: אייל יסקי

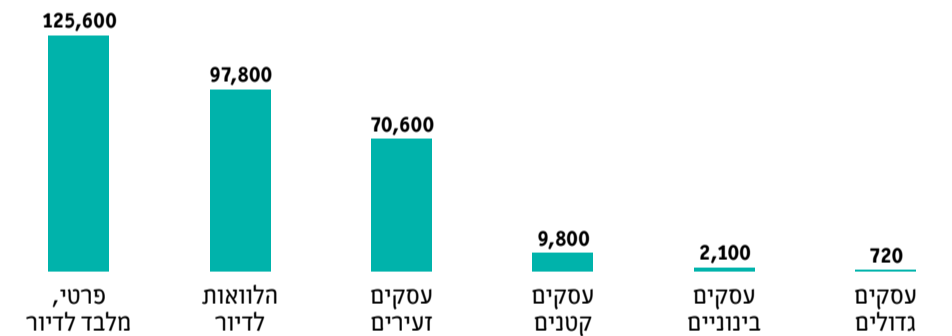
עו"ד תומר רבינוביץ':
"המלחמה עשתה משהו שלא ראינו עדיין: קריסות מהירות מאוד, שלא דומות למה שנתקלנו בו בתקופות משבר קודמות, כמו הקורונה, שבה היו הפוגות של כמה שבועות בין הסגרים. ברגע אחד העסק שלהם עובר ממאה לאפס ומפסיק לעבוד"

אבי בריהון:
"לא היו לי חובות גדולים שאדם שעובד ומתפקד נכון כלכלית יתקשה להחזיר. אחרי שנהפכתי לעצמאי הצלחתי להשתקם כלכלית ולגייס לקוחות בצורה שוטפת, אבל המלחמה טרפה את כל הקלפים. אני לא הטייפקסט של אדם שנכנס לחובות, אבל הייתי בתוך לופ של הישרדות"

צילום: אייל טואג

דוחים את הקץ מספר ההלוואות בדחיית תשלומים עקב המלחמה

מקור: בנק ישראל

של יחידים (לא חברות), אחרי מתן צו כינוס נכסים או פתיחת הליכים. אם לא נתייחס לסיכונים שבגללה נכנסים לחובות, הם יחזרו, מוסף רבינוביץ'.

אלון בנימיני, ראש תחום מודלים בבנק יש-ראל, טען בדיון בוועדה המיוחדת לפניית הציבור בכנסת שהתקיימה בתחילת פברואר, כי הבנקים קיבלו הוראה להתנהל כלפי לקוחות בעלי חוב בר-גישות מקסימלית: "אנחנו מאפשרים לאוכלוסיות שנפגעו מהמלחמה לקבל סל הקלות לדחיית תשלומי הלוואות ומשכנתאות", אמר שחורי מבקר את דחיית ההלוואות והתשלומים שניתנת בקלות למפונים ואנשי מילואים. לדבריו, דחיית הלוואות היא פתרון קלאסי, שלא מביא בחשבון את המשיכה שיהיה גבוה יותר מאוחר יותר ואת התשלום החודשי פתרון שקיים בכריטינה – ואוצר לליווי של איש מקצוע כתנאי לקבלת סיוע.

רבינוביץ' סבור גם הוא כי פתרון ההלוואה בערבות המדינה, שמציעה הממשלה, היא פתרון מסוכן: "לבנק יש תמריץ לתת את ההלוואות כי אין לו סיכון בהן, וכך המדינה נהפכת לגורם כשהאדם לא עומד בתשלומים. המדינה ידור עתה כאחד הגורמים הקשוחים בתהליך הזה, ויותר קשה לנהל משא ומתן איתה מאשר הבנק. כך המדינה דינה דוחפת לאנשים הלוואות מסוכנות, במקום לתת עזרה ולהקל עליהם בנירוקריטיה. במקום לסייע בייצור מנועים כלכליים, המדינה יוצרת בה תלות".

"ההשוואה במתווה היא לשנה שעברה, אף שאנחנו נו רק כשנתיים לאחר הקורונה ועסקים רבים חווים התאוששות וצמיחה", אומר רבינוביץ'. "אני נתקל בעסקים שירדו ממאה לאפס או חמישים במכה: תושבי קו עימות, מילואימניקים ואנשים שעובדים בענפים כמו תיירות, אירועים ובנייה". בעיה נוספת במתווה היא שהוא אינו כולל כלים לשיקום וליווי עסקי, תהליך שעולה כמה אלפי שקלים והרבה פחות יקר מתמיכה כשהעסק כבר בחובות.

רבינוביץ' מתאר שתי בעיות עיקריות בהתנהלות המערכת הפיננסית והמדינה שמפקחת עליה, שתורמות להידרדרות לחובות. הראשונה היא עידוד אשראי צרכני והלוואות שמוצעות בקלות ללקוחות שעומדים להיכנס למיננס, והשנייה היא האופן שבו מטפלים במי שנקלעו לחובות – מסלול חדלות הפירעון, שהחליף את מסלול פשיטת הרגל לפני חמש שנים. במסלול של חדלות פירעון המדינה מאפשרת לבעל החובות להצהיר כי אינו מסוגל לשלם את החוב, ולהיכנס לתהליך של כארבע שנים שכולל תשלומים חודשיים למדינה ודיווח שוטף על הוצאות והכנסות, חקירה ודיווח בבית משפט, עד לביטול החוב. התשלום מותאם ליכולות ולא לגודל החוב, והסכום שנצבר מתחלק בין הנושים.

רבינוביץ' טוען כי זהו מסלול ארוך ומתיש, שלא משיג את מטרתו, מפני ש-50% מהמשתתפים פורשים ממנו וחוזרים להתמודד עם ההוצאה לפועל והנושים, ו-75% נושרים ממנו וחוזרים לחובות תוך עשור. כ-2021 נוהלו בישראל יותר מ-60 אלף תיקים של חדלות פירעון

לפני המלחמה, נשארתי עם אחד. לבריהון יש עבר עסקי רחב בעולם הפיננסי, שכולל עבודה בבנק ושותפות בחברה לליווי עסקי, לפני שנהפך לעצמאי. למרות זאת, גם הוא עשה טעויות כלכליות שמהן למד בדיעבד. "בשיא הקורונה עזבתי חברה שבה הייתי קבלן משנה והרווחתי 30 אלף שקל בחודש, כי לא אהבתי את ההתנהלות שלה עם לקוחות. עם זאת, לא היו לי חובות גדולים שאדם שעובד ומתפקד נכון כלכלית יתקשה להחזיר. אחרי שנהפכתי לעצמאי הצלחתי להשתקם כלכלית ולגייס לקוחות בצורה שוטפת, אבל המלחמה טרפה את כל הקלפים". גם בריהון מעיד כי הוא עבר גירור שים לא פשוטים. "אני לא הטייפקסט של אדם שנכנס לחובות", הוא אומר, "אבל כוונתי הייתה בתוך לופ של הישרדות".

בריהון הגיע לדרך חדש, והתחיל ליווי אצל חגי רון, מלווה עסקי ומשפחתי. "כשהגעתי לדרך חדש הייתי כבר בלופ שלא ידעתי איך יוצא ממנו", מתאר בריהון את השלכות המלחמה. "חשבת שנגלך לכיוון של פתרון טכניים כמו הסדר חובות, אבל התמקדנו בעיקר בתודעת כסף. הבנתי את ההשפעה שיש לתרבות והמנטליות שבהן גדלתי על ההתנהלות שלי. כשגדלים בקהילה צנועה כמו הקהילה האתיופית, קל לשכוח את הצד השני – השפע. תמיד הייתי מוכן לתת את כולו ולוותר על עצמי עבור לקוחות או שותפים. מצאתי את עצמי עובד 50 שעות בחודש מעבר למה שסגרתי עם לקוח, מתמחר את העבודה נמוך מדי כדי להגיע ללקוחות, ולפעמים מוצא את עצמי עובד בהיקף של חצי משרה עבור לקוח תמורת 3,000 שקל לחודש – דברים שבחיים לא הייתי נותן ללקוחות לעשות. אם מישהו היה מסתבך ולא יכול לשלם לי, לא הייתי מסוגל לקחת אותו לבית משפט. "בעבודה עם חגי מיקדנו את הפעילות של העסק שלי ופיתחנו חבילת שירותים שמציעה תוכנית ליווי וניהול לעסק, ותוכנית גיוס משאבים ואשראי בריא לעסקים, איך לקחת הלוואה נכונה ולעשות בה שימוש נכון".

"אם לא נתייחס לסיבה שבגללה נכנסו לחובות – הם יחזרו"

לפני כמה חודשים התהדרה הממשלה בתוכנית פיננסית לעסקים קטנים שנפגעו במלחמה, אך במקרים רבים אלה סכומים קטנים ביחס להוצאות, ובמתווה מלא חורים, שעסקים רבים נופלים בו בין הכיסאות.